

26.3x35.86	1	עמוד 10	אינדקס העמק והגליל - נצרת עלית	03/09/2021	78695694-4
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790					

index@index-news.co.il

לאן נעלם מנהג כרטיסי הברכה לשנה החדשה?

מאת מנחם רוט

**המנהג היפהפה של שיגור
כרטיסי ברכה ברוח הזמן
להורים, קרובים וידידים,
הלך ונעלם עם ההתקדמות
הטכנולוגית של התקשורת
האישית. האם תחדש מסורת
הביבה זו את ימיה כקדם?**

כיום אנו יודעים מתי בדיוק פסק
נהג שליחת אגרות הברכה
המורפוט. אבל מתי זה הולך?
יש התולים את מקור המנהג
במהרי"ל, הר"ר יעקב הלוי מוולין,
אשר נודע גם בשם מהר"י סגל,
מגדולי פוסקי אשכנז, אשר
נולד (1360 או 1365) וחי
במגנצה (מיניץ שבגורמניה),
שממנה יצאה הוראה לכל
קהלות אשכנז, הלך
לעולמו בבודמיזה (וודמט
שבגרמניה) בשנת 1427.
מהרי"ל, אשר לו מייחסים
את חיבור יעני תפילות
הימים הנודאים בקהילות
אשכנז, המשמשות את בני
הכנסת האשכנזים עד עצם
היום הזה (ועדו בשם: "נוסח
העולם"), ליקט מנהגי ישראל וקבע
אותם בספרו "מנהגי קהילות אשכנז":
"משכנז אלול, כשכותב אדם אגרת
שלום לחבר, לרמח בהתחלתו שמבקש
עליו להשיב לטוב לשנה העתידה לבוא, על
דוך: בשנה טובה תכתוב ותחתם, או: תולה ארץ
על בלימה, יטב לך כתיבה וחתימה". המנהג התפשט
תחילה בקרב יהודי גרמניה ואוסטריה, בשלהי המאה ה-14.
בדרכו הלך "בעל הבאר היטב", פירוש על השולחן ערוך, רבי יהודה
אשכנזי (פולין, 1700 לערך): "נהגים שהשולח אגרת לחבריו מתחילת
חדש אלול עד יום כיפור, מברך אותו שייכתב לשנה טובה" (באר היטב, סימן
תקפ"א סעיף י'), הוטעם לכך חברי בפסקו: "ישאלו איש לרעהו לשלום", ראשי

מנהג שהלך ונעלם: הורינו וסבינו נהגו לברך את קרוביהם וידידיהם ואת כל
הבאים עמם בקשרי ידידות ועסקים, באמצעות כרטיסי ברכה שיוחדו
לראש השנה. ידיהם של עובדי הדואר היו עמוסות בכל ימי חודש אלול, מחמת
עומס מעטפות הברכה ששיגרו יהודים איש לרעהו. דואר ישראל הפיק בולים
מיוחדים, בערכים ייחודיים, לצורך משלוח כרטיסי ברכה.
אלא שעם בואם של כלי התקשורת המודרניים - תחילה הטלפון ואחר-כך הדואר
האלקטרוני והמסרונים, הפייסבוק והטוויטר, המייספייס והפליקסטר ושאר חידושי
הטכנולוגיה הוויטואלית - ירדו כרטיסי הברכה מגדולתם, תפוצתם הצטמצמה,
עד שנעלמו כמעט כליל מן השוקים ומן החיים. בשנים האחרונות נהגים רבים
לוותר גם על הטלפון המסרוך, ולהסתפק בשיגור קצצי ברכה וירטואליים בדואר
אלקטרוני בפורמט "פאוור-פוינט" הנפוץ והיעיל.
המבוגרים שבינינו עדיין זוכרים, שענף כרטיסי הברכה היה ענף כלכלי משגשג
במקומותיו ערב הימים הנוראים. ברחובות הערים הקימו סחורים וזדים דוכני עץ,
ועליהם הציגו למכירה כרטיסי ברכה מכל סוג, זן ומין, ועליהם מודפסות כל
הברכות שבעולם. כשהיינו ילדים, נהגנו ללכת אל הדוכן הקרוב, לבחור אישית לכל
בן-משפחה את הכרטיס ה"מתאים" לו ביותר, מתוך המבחר העשיר.
ההיצע היה כמעט בלתי מוגבל. היו שם כרטיסים פשוטים, פורמליסטים, שהכילו
אך ורק משפט אחד. למשל, "לשנה טובה תכתוב ותחתמו", שבלט בדפוס שחור
על-רקע הכרטיס שנתור ברוך בלבן, ושימשו בעיקר את אלה הקשורים בעסקי
מסחר; והיו כרטיסי ברכה מצויים בד אמן, ובהם מוטיבים יהודיים עממיים -
שופר מונח על גבי מחזור שפתוח בעמוד שבו הכתובת: "בספר חיים ברכה
ושלום...", ספר תורה, זוג פמוטים ולצדם בקבוק יין וגביע כסף, דמות של רב זקן
אפוף הילת קדושה, ציור דמויני של עקידת יצחק או סולם יעקב, הכותל המערבי
ומקום המקדש, קבר רחל ומערת המכפלה, מנורת המקדש וכדומה. היו כרטיסי
ברכה מעוטרים בפרחים מסוגננים והיו שקשטו בכבעניות מוגזמות.
בעידן התום הלאומי נראו על כרטיסי הברכה מעמדים לאומיים כמו צילום הקונגוס
הציני הראשון בבול, דמותו של הרצל, חיל יחיד בחזית, מצעד של צה"ל, מטוסי
חיל האוויר שתותכים בחטף את השמיים, ספינות חיל הים וכדומה.
היו גם כרטיסי ברכה ויקרתיים, שהתהדרו בנצנצים פלסטיים מזהבים או מוכספים,
היו כרטיסים מתוחכמים, תלת-ממדיים, שנפתחו כאקרודיון, או כרטיסי ברכה עם
הרבקות תחרה או תוספות כגון שער שנפתח ועוד.

קברו של הפוסק האשכנזי מהר"י סגל בעיר וורמס בגרמניה, שלו מייחסים את תחילת המנהג

חיבת: אלול!
מנהג שיגור כרטיסי ברכה, זכה כמוכר לתנופה אדירה לאחר המצאת הדפוס, ויותר
נכון: עם הולדתה של גלויה הדואר המסחרית הראשונה בבירת אוסטריה, וינה,
באוקטובר 1869. אירופה כולה הרצפה בגלויות מצוירות והיהודים השתלבו בתופעה
זו. מרביתן היו גלויות שנה טובה, שגשאו בחזיתן מוטיבים יהודיים מובהקים: דמות
רבנית, רב תוקע בשופר, עקידת יצחק וכדומה. אופנת גלויות הברכה התפשטה
לפולין, אך זכתה לביקורת מצד חוגים שמרניים שראו בה מעשה גנדרות. על אף
זאת העניקה אופנת שיגור כרטיסי הברכה המודפסים ונמשכה על פני מאות שנים.
מודי תקופה השתנו הנשאים המצויים על-פי תהפוכות הגורל היהודי הזמן. במאה
הנוכחית חול המנהג לחלוטין, אך חוקרי תולדות החברה מעריכים שהמנהג עוד
יחזור ובגודל מפני שאין כמו כרטיס ברכה אישי, ממש, לבטא באורח ישיר וחם, את
רצונו הלב האמיתי של האדם.

ברכות שנה טובה בסגנונות שונים מן העבר